

ҚУРИЛИШ МАТЕРИАЛЛАРИ САНОАТИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ КЛАСТЕР ТАШКИЛ ЭТИШ ОРҚАЛИ САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШ

Ибрагимов Салоҳиддин Очилович

Тошкент ижтимоий инновация университети, досент

sibragimov77@gmail.com

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗА СЧЕТ КЛАСТЕРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ

Ташкентский университет социальных инноваций, досент

sibragimov77@gmail.com

INCREASING EFFICIENCY THROUGH CLUSTER PRODUCTION ORGANIZATION IN THE BUILDING MATERIALS INDUSTRY

Tashkent University of Social Innovation, associate professor

sibragimov77@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11030359>

Аннотация. Ушбу мақола қурилиш материаллари саноатида кластер ташкил этиш орқали ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш муаммосига бағишланган. Рақобатбардош иқтисодиётнинг замонавий шароитида қурилиш соҳаси мамлакат иқтисодий ривожланиши учун катта аҳамиятга эга бўлган асосий тармоқлардан биридир. Шу билан бирга, саноатда ишлаб чиқариш жараёнларини такомиллаштириш ва самарадорликни ошириш зарурати мавжуд. Ушбу мақолада ишлаб чиқаришни яхшилаш ва рақобатбардош устунликка эришиш учун қурилиш материаллари ишлаб чиқариш соҳасида кластер тизимидан фойдаланиш имкониятлари бўйича тавсиялар берилган.

Аннотация. Данная статья посвящена проблеме повышения эффективности производства путем организации кластера в промышленности строительных материалов. В современных условиях конкурентоспособной экономики строительная отрасль является одной из основных отраслей, имеющих большое значение для экономического развития страны. В то же время существует необходимость совершенствования производственных процессов и повышения эффективности в отрасли. В данной статье даны рекомендации по возможностям использования кластерной системы в сфере производства строительных материалов для улучшения производства и достижения конкурентного преимущества.

Annotation. This article is devoted to the problem of increasing production efficiency by organizing a cluster in the building materials industry. In modern conditions of a competitive economy, the construction industry is one of the main industries of great importance for the economic development of the country. At the same time, there is a need to improve production processes and increase efficiency in the industry. This article provides recommendations on the possibilities of using a cluster system in the production of building materials to improve production and achieve a competitive advantage.

Калим сўзлар: қурилиш саноати, қурилиш материаллари, кластер, қурилиш материалларини ишлаб чиқариш саноати, инновацион технология, рақобатбардошлик, самарадорлик, экспорт.

Ключевые слова: строительная отрасль, строительные материалы, кластер, индустрия производства строительных материалов, инновационные технологии, конкурентоспособность, эффективность, экспорт.

Keywords: construction industry, construction materials, cluster, construction materials production industry, innovative technology, competitiveness, efficiency, export.

Кириш. Қурилиш соҳасида ишлаб чиқариш самарадорлиги муаммоси долзарб ва муҳим ҳисобланади. Қурилиш сектори ривожланиш учун улкан салоҳиятга эга, аммо мавжуд ишлаб чиқариш усуллари ҳар доим ҳам маҳсулотнинг оптимал тезлиги ва сифатини таъминлай олмайди. Самарадорликнинг етарли эмаслиги юқори харажатларга ва саноатнинг рақобатбардошлигини пасайишига олиб келади. Бинобарин, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш саноатнинг барқарор ривожланиши ва бутун мамлакатнинг иқтисодий фаровонлигига эришиш учун ҳал этилиши зарур бўлган муҳим вазифадир.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили. Бугунги кунда қурилиш материаллари ишлаб чиқариш тармоғидаги мавжуд муаммо ва камчиликларни етакчи мутахассис, олим ва тадқиқотчилар томонидан илмий жиҳатдан ўрганиб, уларни бартараф этиш борасида кенг кўламдаги тадқиқот ишларини амалга ошириб келишмоқда. Хусусан республикамызда қурилиш материаллари ишлаб чиқариш тармоғини ривожлантириш борасида мухтарам Президентимиз томонидан бир қанча Фармон ва қарорларни қабул қилиниши соҳада кўплаб ижобий ўзгаришларга олиб келмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 11.09.2023 йилдаги ПФ-158-сон “Ўзбекистон — 2030 стратегияси тўғрисида”ги Фармонида Саноатнинг «драйвер» соҳаларини ривожлантириш ва ҳудудларнинг саноат салоҳиятини тўлиқ ишга солиш, жумладан Қурилиш материалларини ишлаб чиқариш ҳажмини 2 бараварга кўпайтириш ва янги турдаги энергия тежамкор материалларини ишлаб чиқишни кенгайтириш масалалари ҳақида алоҳида тўхталиб ўтилган[1]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ҳаракатлар стратегиясидан - Тараққиёт стратегияси сари” тамойилига асосан ишлаб чиқилган қуйидаги етти устувор йўналишдан иборат “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли фармони билан тасдиқланган 2022 - 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида Қурилиш материаллари ишлаб чиқариш ҳажмини 2 бараварга кўпайтириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш юзасидан вазифалар белгиланган[2]. Иқтисодиётнинг барча тармоқларини жадал ривожлантириш, инвестициявий жозибadorлик ва қурилиш материаллари саноатини ривожлантириш, ишлаб чиқариш ҳамда хизматлар кўрсатиш соҳасини кенгайтиришга қаратилган кенг кўламли ислохотлар амалга ошириш бўйича Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 майдаги ПФ-4335-сонли “Қурилиш материаллари саноатини жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” фармони қабул қилинди. [3] Ушбу Фармонга кўра тармоқни жадал ривожлантириш ва диверсификация қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, маҳаллий минерал хом ашё ресурсларини қайта ишлашга инвестицияларни жалб қилиш ва қурилиш материалларини экспорт қилиш ҳажмларини

оширишни янада ривожлантиришнинг устувор йўналишлари этиб белгиланди: 2019 - 2025 йилларда маҳаллий хом ашё геология-қидирув ишларини олиб бориш, қазиб олиш ва қайта ишлаш асосида қурилиш индустриясининг хом ашё базасини кенгайтириш прогноз кўрсаткичлари ҳамда 2019 - 2025 йилларда диверсификация қилиш ва маҳсулот турларини кенгайтириш ҳисобига қурилиш материаллари ишлаб чиқаришнинг мақсадли кўрсаткичларини ошириш кўзда тутилган. Республикада қурилиш соҳасини ва қурилиш материалларини ишлаб чиқариш комплексини янада ривожлантириш, ҳудудларда аҳоли учун арзон уй-жойлар қурилишини таъминлаш, уй-жой қурилиши бозорида талаб ва таклиф номуносаблигини қисқартириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 февралдаги ПҚ-139-сонли “Уй-жойлар қурилишини ва Қурилиш материаллари саноатини Қўллаб-қувватлашнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида” қарори қабул қилинди[4]. Мазкур қарорга кўра, республиканинг 8 та туманида хомашёни қазиб олишдан уни қайта ишлаш, лаборатория текширувидан ўтказиш, тайёр қурилиш ва пардозбop материаллар ишлаб чиқаришгача қўшилган қиймат занжирини яратувчи қурилиш материаллари кластерларини ташкил этиш, 16 та туман ва шаҳарларида бошқа ҳудудлар билан саноат кооперациясини ташкил қилиш орқали қурилиш материаллари ишлаб чиқарилишини йўлга қўйиш, ҳар бир ҳудудда камида биттадан қурилиш материалларини ишлаб чиқаришдан қурилиш объектларини лойиҳалаштириш ва тайёр кўп қаватли уй-жойлар қуришгача қўшилган қиймат занжирини яратувчи уй-жой қурилиши кластерларини ташкил этиш тўғрисидаги таклифлари маъқулланди.

Сўнгги йилларда қурилиш материаллари тармоғида давлат томонидан кенг кўламли таркибий ислохотлар олиб борилмоқда. Республикаимизнинг Қурилиш материаллари ишлаб чиқариш соҳаларида олиб борилган ислохотлар бўйича Ш.Н.Зайнутдинов[5], М.К.Зияев[6], Р.И.Нуриимбетов[7], И.Х.Давлетов[8], А.Д.Мэтякубов[9], каби олимлари ўз илмий тадқиқотлар ва изланишлар олиб боришган. Уларни аксарият илмий тадқиқот ишлари қурилиш материаллари тармоғидаги муаммо ва камчиликларни бартараф этишга қаратилган.

Тадқиқот методологияси. Мақолада республикада ишлаб чиқарилаётган қурилиш материаллари саноати тармоғида олиб борилган ислохотларни қиёсий солиштириш, статистик маълумотларни ўрганиш ва иқтисодий жиҳатдан таққослаш ва таҳлил қилиш, мантиқий фикрлаш, маълумотни гуруҳлаш, анализ ва синтез усулларида кенг фойдаланилган.

Тадқиқотнинг мақсади ва вазифалари. Ушбу тадқиқотнинг мақсади қурилиш материаллари саноатида ишлаб чиқаришни кластер ташкил этиш орқали самарадорликни ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишдан иборат. Ушбу мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифалар ҳал этилади:

- ишлаб чиқаришни кластер ташкил этиш ва уни қурилиш саноатида қўллаш масалаларини назарий таҳлил қилиш;
- қурилиш материаллари ишлаб чиқариш самарадорлигига таъсир этувчи омилларни аниқлаш;
- тадқиқот учун оптимал кластерни аниқлаш ва танлаш;
- танланган кластерда ишлаб чиқаришнинг жорий ҳолатини таҳлил қилиш;
- танланган кластерда ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

- маълумотларни йиғиш ва таҳлил қилиш;
- танланган кластерда ишлаб чиқаришни кластер ташкил этиш самарадорлигини баҳолаш;
- олинган натижаларни шарҳлаш;
- қурилиш соҳасида кластер ташаббусларини ривожлантириш, ишлаб чиқариш жараёнларига инновацияларни жорий этиш, рискларни бошқариш ва рақобатбардошликни ошириш бўйича амалий тавсияларни шакллантириш;
- шунингдек, тадқиқотнинг асосий натижаларини умумлаштириш ва тегишли хулоса ва тавсияларни шакллантириш.

Қурилиш материаллари саноатида ишлаб чиқаришни кластерли ташкил этиш ўзининг назарий асосларига эга бўлиб, унинг самарадорлиги замирида ётади.

Кластер - рақобатдош устунликларга эришиш учун бир тармоқ ёки худуд доирасида корхоналар, ташкилотлар ва бошқа иштирокчиларнинг ўзаро ҳамкорлигини ташкил этиш шакли. Кластер ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг афзалликлари қаторига харажатларни камайтириш, ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, тажриба ва ахборот алмашиш, инновацияларни биргаликда ишлаб чиқиш киради. Кластер таркибига хом ашё етказиб берувчилардан тортиб ишлаб чиқарувчилар ва дистрибьюторларгача бўлган ишлаб чиқариш жараёнининг турли босқичларини бажарувчи корхоналар киради. Кластер иштирокчилари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик, билим, тажриба ва ресурслар алмашинуви асосида амалга оширилади. Кластернинг асосий мақсади ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, таннархни камайтириш, маҳсулот сифати ва инновацияларини яхшилашдан иборат. Кластернинг муҳим белгилари иштирокчиларнинг ўзаро боғлиқлиги, фазовий ва ташкилий жиҳатдан яқинлашиши, шунингдек, қулай институтсионал муҳитни яратишдир.

Қурилиш материаллари саноатида ишлаб чиқаришни кластер ташкил этишнинг афзалликлари тармоқ корхоналари ўртасида мустаҳкам ўзаро алоқа тармоғини яратишдадир. Натижада транспорт харажатларини камайтириш, логистикани яхшилаш ва ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш имконини беради. Бундан ташқари, кластер иштирокчилари ўртасидаги ҳамкорлик ва тажриба алмашиш туфайли қурилиш материаллари ишлаб чиқаришнинг технологик даражаси ва сифати ошиб боради. Кластер инновацион салоҳиятни ривожлантириш, янги маҳсулот ва технологиялар яратишни таъминлашга ҳам хизмат қилади. Бу эса саноатнинг ҳам ички, ҳам халқаро бозорда рақобатбардош бўлишига имкон беради.

Қурилиш материаллари саноатидаги кластерларнинг муваффақият омиллари бир нечта асосий жиҳатларни ўз ичига олади:

Биринчидан, кластер аъзолари ўртасида кучли мувофиқлаштириш ва ҳамкорлик қилиш муҳим. Фақат шу тарзда синергик эффектларни амалга ошириш ва самарадорликни ошириш мумкин.

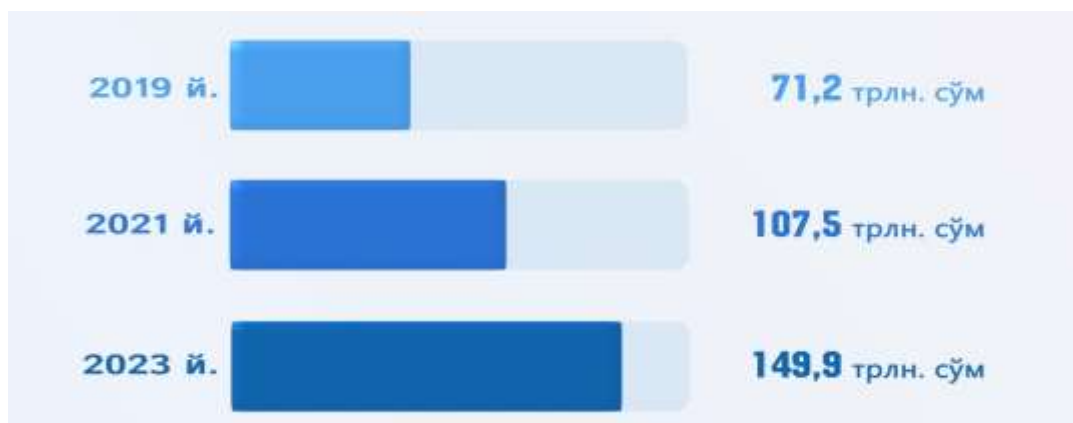
Иккинчидан, ресурслар, ахборот ва технологиялардан фойдаланишни таъминлайдиган юқори сифатли инфратузилма бўлиши керак. Самарали ҳамкорлик қилиш, тажриба ва инновациялар алмашиши мумкин бўлган турли кўникмаларга эга бўлган малакали мутахассисларнинг мавжудлиги ҳам муҳимдир. Бундан ташқари, кластернинг муваффақияти унинг ўзгарувчан муҳитга мослаша олиши ва бозор конъюнктурасидаги ўзгаришларга тез жавоб бериш қобилияти билан белгиланади. Ниҳоят, кластерни ривожлантириш учун субсидиялар, имтиёзлар ва бошқа кўмак шаклларини тақдим эта

оладиган манфаатдор тузилмалар томонидан кўмакнинг мавжудлиги муҳим омил ҳисобланади.

Таҳлил ва натижалар. Қурилиш материаллари саноатида маҳсулотларга талаб ортиб бормоқда, бу эса мамлакатдаги фаол қурилиш ишлари билан боғлиқ. Турар-жой ва тижорат кўчмас мулк, инфратузилма лойиҳалари ва реконструкция ишлари каби бозорнинг турли сегментларида қурилиш материаллари истеъмоли юқориликча қолмоқда. Шу билан бирга, саноат ишлаб чиқариш самарасизлиги ва эскирган технологиялар туфайли юзага келган паст рақобатбардошлик, инвестициялар этишмаслиги ва малакали кадрлар этишмаслиги каби муайян муаммоларга дуч келмоқда. Шу боис тармоқ самарадорлигини ошириш учун ишлаб чиқариш ва бошқарув жараёнларини такомиллаштириш бўйича захираларни таҳлил қилиш ва аниқлаш зарур.

Қурилиш материаллари саноатининг ҳозирги ҳолати сезиларли ишлаб чиқариш ҳажми ва таклиф этилаётган маҳсулотларнинг кенг ассортименти билан тавсифланади. Қурилиш материаллари саноатини мавқиени янада ошириш, истеъмолчиларни ишончли ва сифатли қурилиш материаллари билан таъминлаш, тармоққа чет эл инвестицияларини жалб қилиш ва экспорт салоҳиятини ошириш мақсадида республика қурилиш материаллари ишлаб чиқариш тармоғидаги ускуна ва жиҳозларни қувватларини қайта тиклаш ва ривожлантириш, фаолият кўрсатаётган қурилиш материаллари ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг замонавий ускуналар билан таъминлаш, самарадорлигини ошириш, ишлаб чиқаришнинг янги технологияларини жорий этиш каби масалаларга эътибор қаратиш лозим.

Бугунги кунда республикасида қурилиш ишлари йилдан-йилга тобора ортиб боришини 1-расмда кўришимиз мумкин.

**1-расм. Ўзбекистон республикасида қурилиш ишлари ҳажми
(январь-декабрь ҳолатига)**

Манба: Ўзбекистон Республикаси статистика агентлиги маълумотлари асосида тузилди

Статистика агентлигининг дастлабки маълумотларига кўра, 2023 йилда Ўзбекистонда 149,9 трлн сўмлик қурилиш ишлари бажарилган. Бу кўрсаткич 2022 йил билан солиштирилганда 6,4 %га ошган.

Бу кўрсаткичлар 2024 йилнинг январь ойида эса қарийб 6,7 трлн сўмлик қурилиш ишлари бажарилган. 2023 йилнинг мос даври билан солиштирилганда 24,5 %га ошган. 2024 йилнинг 1 январь ҳолатига Ўзбекистонда қурилиш фаолияти билан шуғулланаётган

корхона ва ташкилотлар сони 34629 тани ташкил этган. Қурилиш корхоналарининг 7408 таши Тошкент шаҳрида жойлашган. Бу кўрсаткич республиканинг 21,4 % ни ташкил этади.

Биргина Қашқадарё вилоятини Охирги 6 йилда иқтисодиёт тармоқларида эришилган натижалар кўрадиган бўлсак, саноат таркибида тўқимачилик, озиқ-овқат, электротехника, қурилиш материаллари тармоқлари етакчи ўринларни эгаллайди. Хусусан, сўнги 6 йилда қурилиш материаллари ишлаб чиқариш 2,8 баробарга (307 млрд.сўмдан - 876 млрд сўмга) ошганини кўришимиз мумкин.

Вилоятда қурилиш материаллари ишлаб чиқариш саноати драйвер соҳага айланди. Хусусан, ушбу даврда қурилиш материаллари ишлаб чиқарувчи корхоналари сони 520 тага кўпайиб, 932 тага етди, ҳамда 80 дан ортиқ турдаги сендвич панел, шефир, сантехника буюмлари, травертин, лак-бўйёқ, пено ва газоблоклар, ҳар хил ўлчамдаги арматуралар, мих каби янги турдаги қурилиш материаллари ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

Вилоятда ушбу ўсишни бундан юқори кўрсаткичларга эриштириш учун қурилиш материаллари ишлаб чиқаришда кластер усулини ташкил этиш лозим деб ҳисоблаймиз. Қурилиш материаллари ишлаб чиқаришни кластерли ташкил этиш, самарадорликни оширишга ёрдам берадиган бир қанча тамойилларга асосланади. Ушбу тамойиллардан бири кластерни шакллантиришдир. Бу ресурсларни алмашиш ва синергияга эришиш учун бир соҳада фаолият юритувчи бир нечта корхоналарни бирлаштиришни ўз ичига олади. Яна бир муҳим тамойил корхоналар ўртасидаги ҳамкорликдир. Улар бир-бири билан яқиндан ҳамкорлик қилиши, ахборот алмашиши, логистика жараёнларини оптималлаштириши ва қўшма лойиҳалар ишлаб чиқиши керак. Ниҳоят, ишлаб чиқаришни кластер ташкил этишда умумий ресурслар ва инфратузилма ҳам муҳим рол ўйнайди. Умумий маълумотлар базаларини яратиш, ускуналарни алмашиш ва инфратузилмани ривожлантириш операцион самарадорликни оширади.

Қурилиш материалларини ишлаб чиқариш унинг самарадорлигини пасайтирадиган бир қатор муаммолар ва чекловларга дуч келади. Бундай қийинчиликлардан бири ишлаб чиқаришнинг юқори таннархидир, чунки цемент, металллар ва қум каби асосий хом ашё қиммат бўлиши ва бозорда нархларнинг ўзгаришига боғлиқ бўлиши мумкин. Яна бир муаммо - қурилиш материаллари ишлаб чиқарувчиларнинг ҳудуд бўйлаб нотекис тақсимланиши, бу логистика қийинчиликларини келтириб чиқариши ва этказиб бериш харажатларини ошириши мумкин. Бундан ташқари, қурилиш материаллари ишлаб чиқаришда технологик жараёнларга риоя қилмаслиги сабабли маҳсулот сифати пастлиги муаммоси пайдо бўлиши мумкин. Бу омилларнинг барчаси саноатда қурилиш материаллари ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва ривожлантиришни чеклаши мумкин.

Қурилиш материаллари саноатида кластерларни яратиш ва ривожлантириш методологияси бир неча босқичларни ўз ичига олади.

Биринчи босқичи кластерни ривожлантириш стратегиясини аниқлашдан иборат. Ушбу босқичда бозор ва рақобат муҳити таҳлил қилинади, кластернинг асосий ёъналишлари ва салоҳияти аниқланади. Кейинчалик, тузилма шакллантирилади ва кластер ташкилотининг асосий параметрлари, масалан, раҳбарларни танлаш, иштирок этиш қоидаларини ва иштирокчиларнинг ўзаро муносабатлари форматларини аниқлаш.

Иккинчи босқич кластер иштирокчиларининг активлари ва ресурсларини сафарбар қилиш билан боғлиқ. Бу ерда тегишли компетенцияларга эга бўлган ва кластерга

кўшилишга тайёр корхоналарни излаш ва жалб қилиш, шунингдек, ресурс фондлари ва кластер инфратузилмасини шакллантириш ишлари олиб борилмоқда.

Учинчи босқич кластер иштирокчилари ўртасидаги ўзаро муносабатлар механизмларини ишлаб чиқишни ўз ичига олади. Бу ерда кластер корхоналари ўртасида тармоқ алоқалари ўрнатилиб, ахборот ва билим алмашинуви йўлга қўйилган, қўшма лойиҳа ва тадбирлар амалга оширилмоқда. Ниҳоят, тўртинчи босқич кластер бошқарувини ташкил этиш билан боғлиқ. Ушбу босқичда кластерни бошқариш воситалари яратилади, кластер фаолиятини мониторинг қилиш ва баҳолаш механизмлари яратилади, кластерни янада ривожлантириш стратегияси ишлаб чиқилади.

Кластерни бошқариш воситалари бир нечта асосий компонентлардан ташкил топади:

– қурилиш материаллари ишлаб чиқаришга ихтисослашган корхоналарни бирлаштирган кластер ташкилотларини шакллантириш.;

– корхоналар ўртасида меҳнат, хом ашё ва асбоб-ускуналарни тақсимлаш каби кластер ресурсларини бошқариш механизмлари зарур.

– ишлаб чиқариш жараёнларини мувофиқлаштириш ва маҳсулот сифатини назорат қилишни таъминлан.

– кластер самарали ишлаши учун ахборот алмашиш ва иштирокчилар фаолиятини мувофиқлаштириш тизимини ишлаб чиқиш.

– ишлаб чиқариш жараёнлари самарадорлигини ошириш, янги технологиялар ва маҳсулотларни ишлаб чиқиш бўйича илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш муҳим восита ҳисобланади.

Хулоса. Ўрганишлар натижасида маълум бўлдики, қурилиш материаллари саноатида ишлаб чиқаришни кластер усулида ташкил этиш корхоналар фаолияти самарадорлигини оширишга хизмат қилади. Кластерни бошқариш воситаларидан фойдаланиш муҳим иқтисодий натижаларга эришиш имконини беради. Аниқланишича, кластерда ташкил этилган корхоналарнинг иқтисодий кўрсаткичлари фойданинг ортиши, таннархнинг камайиши ва рақобатбардошлиги ортишидан далолат беради. Шу билан бирга, ишлаб чиқаришнинг кластерли ташкил этилиши ижобий ижтимоий ва экологик таъсир кўрсатади. Кластерга бирлашган ишлаб чиқариш корхоналари янги иш ўринлари яратишга ҳисса қўшади. Ўрганиш натижаларига кўра, тармоқнинг самарадорлиги ва барқарор ривожланишини сезиларли даражада оширишга эришиш учун қурилиш материаллари саноатида кластер ишлаб чиқаришни ташкил этишдан фойдаланиш тавсия этилади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги “Ўзбекистон — 2030 стратегияси тўғрисида” ПФ-158-сон [Фармони](#)
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022 - 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли фармони. <https://lex.uz/docs/5841063>
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Қурилиш материаллари саноатини жадал ривожлантиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2019 йил 23 майдаги ПФ-4335-сонли фармони

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 21.02.2022 й. ПҚ-139-сон "Уй-жойлар қурилишини ва қурилиш материаллари саноатини қўллаб-қувватлашнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори
5. Ш.Н.Зайнутдинов Инновацион салоҳиятни ошириш стратегияси. "Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журнали. № 1, сентябрь, 2011 йил
6. М.К. Зияев Ўзбекистонда мустақиллик йилларида қурилиш соҳасининг тикланиш ва ривожланиш босқичлари. Меморчилик ва қурилиш муаммолари СамГАСИ 2016
7. Р.И.Нурибегов Тошмухаммедова К.С. Қурилиш индустриясида инновацион бошқариш усуллари жорий этишга таъсир этувчи омиллар //Архитектура. Қурилиш. Дизайн. Илмий – амалий журнал, Издательства ТАСИ; Тошкент, 2016 №2.
8. И.Х.Давлетов Қурилиш иқтисодиёти. ТАҚИ Тошкент 2019
9. А.Д Мэтякубов Управление ресурсной базой и инвестициями в производстве строительных материалов. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL AND APPLIED SCIENCES Volume: 03 Issue: 10 - Oct 2022 ISSN: 2660-5317 <https://cajotas.centralasianstudies.org>
10. С.О.Ибрагимов "Республикамизда қурилиш материаллари саноатини ривожланиш тенденциялари"/ Архитектура, Қурилиш ва Дизайн. Илмий – амалий журнал, ТАҚУ. Тошкент, 2023 №4.
11. Саидов Машғал Самадович (2021) Табiiй монопол ташкилотларни бошқаришда рақобат муҳитини ривожлантириш. Экономика и образование №4. 2021/8/30
12. С.О.Ибрагимов "Қурилиш материаллари ишлаб чиқаришда инновацион кластерларни ташкил қилишни ривожлантириш истиқболлари "Таълим, фан ва ишлаб чиқариш интеграцияси асосида илм-фан ва инновацион ютуқларни такомиллаштириш истиқболлари" 197-202 б. СамДАҚИ 2021-йил.
13. Gaibnazarova Z.T., Gaibnazarov S.B. **Development of education system in the context of world experience and national specificity as an investment in human capital.** Journal of Critical Reviews. 2020, Vol. 7, Issue 12, P. 302-308. DOI: <http://dx.doi.org/10.31838/jcr.07.12.57>. <http://www.jcreview.com/?mno=116300>
14. Gaibnazarova Z.T., Gaibnazarov S.B. Study of the Synthesis of the Stabilizer SG-1 by Phosphorylation of HIPAN. International Journal of Emerging Trends in Engineering Research. 2020, Vol. 8. Issue 9, P. 5472-5476. <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/91892020><http://www.warse.org/IJETER/static/pdf/file/ijeter91892020.pdf>
15. Gaibnazarova Z.T. **Prospects for improving the forecasting of the gross domestic product of regions based on mathematical models.** Proceedings - 9th IEEE International Conference on Information Technology and Nanotechnology, ITNT 2023, Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc., Samara, Russian Federation, 2023, pp. 1-4, doi: 10.1109/ITNT57377.2023.10139074. <https://ieeexplore.ieee.org/document/10139074>
16. Gaibnazarova Z.T., Gulamov M.S. Strategy for fair transition to the environmentally sustainable economy through the creation of «green» jobs. Ta'lim sifatini oshirishni tashkil etish va uni boshqarish texnologiyalari, Uzbekistan. 2024, yanvar 23. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10555207>

17. Butaboyev M., Gaibnazarova Z.T. Hududlarda “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 2023-1 (11-12). https://doi.org/10.55439/GED/vol1_iss11-12/a189
18. Курпаяниди К.И. Экономическая теория. Учебник. Фергана, 2023. DOI:[10.5281/zenodo.8347304](https://doi.org/10.5281/zenodo.8347304)
19. Климченя Л.С., Гаибназарова З.Т. Рост электронной торговли на потребительском рынке. В книге: Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость. Материалы XVI Международной научно-практической конференции. Минск, 2023. С. 181.
20. Gaibnazarova Z.T., Farkhodov B.U. Methods of evaluating the effectiveness of innovative investment in industrial enterprises. Scientific and analytical journal Science and Practice of the Plekhanov Russian University of Economics. 2022. Т. 14. №3 (47). С. 72-83.
21. Gaibnazarova Z.T., Farkhodov B.U. Development trend of the world and domestic automotive industry in modern conditions. Scientific and analytical journal Science and Practice of the Plekhanov Russian University of Economics. 2022. Т. 14. №4 (48). С. 81-94.
22. Гаибназарова З.Т. Анализ инвестиционной деятельности железнодорожной системы Республики Узбекистан. Научно-аналитический журнал Наука и практика Российского экономического университета им. Г.В.Плеханова. 2021. Т. 13. №3 (43). С. 79-91.
23. Гаибназарова З.Т., Юсупхожаева Ф.Д. Формирование механизма взаимодействия и интеграции национальных инновационных систем Республики Узбекистан и зарубежных стран мира. Научно-аналитический журнал Наука и практика Российского экономического университета им. Г.В.Плеханова. 2021. Т. 13. № 4 (44). С. 83-93.
24. Gaibnazarova Z.T. Development of research and educational activities at automotive industries. Человеческий капитал и профессиональное образование. 2021. № 3 (37). С. 63-76.
25. Гаибназарова З.Т., Абирова Н.Ш. Подготовка кадров в Республике Узбекистан: социально-экономические аспекты. Научно-аналитический журнал Наука и практика Российского экономического университета им. Г.В. Плеханова. 2020. Т. 12. № 2 (38). С. 56-64.
26. Гаибназарова З.Т. Анализ возможностей повышения эффективности человеческого ресурса в совершенствовании развития промышленных предприятий. Экономика и финансы (Узбекистан). 2020. № 2. С. 145-163.
27. Гаибназарова З.Т. Управление персоналом и инновациями в Узбекистане: проблемы трансфера технологий. Социально-трудовые исследования. 2018. № 4 (33). С. 113-118.
28. Sultanov Alisher Sabirjanovich, R.Nurimbetov, N.Nazirov, K.Tashmuhamedova, New challenges in housing management for a better life in Uzbekistan (Q4), International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol.24, Issue 05, 2020, pp. 4937-4945. DOI:10.37200/IJPR/V24I5/PR2020203,<https://www.psychosocial.com/article/PR2020203/20554>
29. Sultanov Alisher Sabirjanovich, R.Nurimbetov, T.Xasanov. Improvement of the management system of housing and communal services in Uzbekistan, International Scientific Journal, Theoretical & Applied Science. Vol.71, Issue 03, 2019, pp. 66-71. DOI: 10.15863/TAS <http://www.t-science.org/архивDOI/2019/03-71/PDF/03-71-9.pdf>

30. Sultanov Alisher Sabirjanovich. Prospective foreign experience out come implementations of housing fund management in Uzbekistan International Scientific Journal, Theoretical & Applied Science. Vol.84, Issue 04, 2020, pp. 201-207. DOI: 10.15863/TAS <http://www.t-science.org/arxivDOI/2020/04-84/04-84-36.html>
31. Sultanov Alisher Sabirjanovich, Foreign Experience in the Development of the Housing and Communal Services Market on the Basis of Public-Private Partnership, EUROPEAN JOURNAL OF LIFE SAFETY AND STABILITY. Volume 19, July, 2022. <http://www.ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/797>
32. Sultanov Alisher Sabirjanovich. From the housing fund in the communal economy improving the organization of effective use, WEB OF SCIENTIST: INTERBATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL. Volume 3, Issue 7, July, 2022. DOI: <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/HJ537>
<https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/2204>